

«Χωρίς αιματοχυσία δεν μπορούσε να υπάρξει “σασμός”» της της Μικρασιατικής

Media: ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ Page: 26-27 Published at: 10-07-2022
Author: Surface: 1082.72 cm² Circulation: 32170
Subjects:

ΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ο ομότιμος καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης μιλάει για τον χαρακτήρα της «Δίκης των Εξί», τραγικό επακόλουθο της Καταστροφής και σταθμό μιας εικοσαετίας διχασμού

«Χωρίς αιματοχυσία δεν μπορούσε να υπάρξει “σασμός”»

ΣΤΟΝ Μάρκο Καρασαρίν

Επίλογος της Μικρασιατικής Καταστροφής, πρόλογος της αναβίωσης του Διχασμού κατά τον Μεσοπόλεμο, η «Δίκη των Εξί» και η εκτέλεση στις 15 Νοεμβρίου 1922 των Δημήτριου Γούναρη, Πέτρου Πρωτοπαπαδάκη, Νικόλαου Στράτου, Νικόλαου Θεοτόκη, Γεώργιου Μπαλτατζή και του τελευταίου αρχιστράτηγου, Γεώργιου Χατζηανέστη, είναι μια κομβική στιγμή της σύγχρονης ελληνικής Ιστορίας. «Δικαστικό φόνος» τη χαρακτηρίζει ευθέως ο ομότιμος καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης **Θανάσης Διαμαντόπουλος** στο πρόσφατο βιβλίο του *Ο εθνικός διχασμός και η κορύφωσή του. Η Δίκη των «Εξί»* (εκδ. Πατάκη) όπου αναλύει το προσωποκεντρικό και κοινωνικό υπόβαθρο του οιοσινεϊ αυτού εμφυλίου. Το πολιτικό σχίσμα γεννά τις κατηγορίες περί προδοσίας, όπως εξηγεί στη συζήτησή μας γύρω από τον χαρακτήρα και το νόημα της δίκης.

Χαρακτηρίζετε στο οπισθόφυλλο του βιβλίου σας τη Δίκη των Εξί ως «το πιο κοπιώδες» από όσα έχετε γράψει. Καθώς στο παρελθόν έχετε ασχοληθεί με απαιτητικά ερευνητικά αντικείμενα, δηλώνει αυτός ο χαρακτηρισμός το δύσβατο του εγχειρήματος της προσέγγισης του Εθνικού Διχασμού και της δίκης;

«Η «Δίκη των Εξί» έγινε όχι απλώς από πολιτικούς αντιπάλους, αλλά ορκισμένους εχθρούς των υπόδικων. Ουσιαστικά ο ένστολος βραχίονας της μιας παράταξης δίκαιε την πολιτική ηγεσία και τον αρχιστράτηγο της άλλης – προσχηματικά μεν δίστι, κατά το κατηγορητήριο, “εκουσίως και εκ προθέσεως υποστήριξαν την εισβολήν του τουρκικού εθνικιστικού στρατού εις την επικράτειαν του βασιλείου”, στην πραγματικότητα όμως για ένα πολύ ευρύτερο φάσμα καταλογιζομένων ευθυνών. Αυτή η πραγματικότητα

παραπέμπει σε όλα τα φοβερά γεγονότα της περιόδου 1915-1922 που είχαν κάνει την κάθε παράταξη να αντιμετωπίζει την άλλη ως ξενοκίνητη και προδοτική, παράλληλα δε ως δικωτική των αντιπάλων της, αντιδημοκρατική και τυραννική. Αρα, η ανάλυση της δίκης προϋποθέτει βαθιά γνώση όλων των κρίσιμων συμβάντων της προηγούμενης επταετίας, ευρύτερα δε του όλου ιδεολογικού, κοινωνικοοικονομικού, νοστοροπιακού και ψυχολογικού υποστρώματος του Διχασμού. Παράλληλα, όμως, η μελέτη της απαιτεί τη μη παραγνώριση και των πιο στενών ιδιοτελών συμφερόντων, τα οποία στελέχη της κάθε παράταξης επένδυαν στην απαξίωση ή και στην εξόντωση των απέναντι. Φυσικά, όμως, προϋποτίθεται και πλήρης εποπτεία των ευρύτερων διεθνοπολιτικών δεδομένων της κρίσιμης περιόδου 1920-22. Αλλά ακόμη και η μελέτη της λεγόμενης “μικρής” ιστορίας είναι απαραίτητη για να

ανιχνευθούν και πιο προσωπικά κίνητρα σε αυτόν τον πολιτικοδικαστικό διωγμό. Για παράδειγμα, ο κύριος μάρτυς κατηγορίας στρατηγός *Παπούλας* είχε κάθε λόγο να απεχθάνεται τον Γούναρη, αφού ο *Βίκτωρ Δούσμανης* του είχε μεταφέρει τους ακραία

απαξιώτικους για το πρόσωπό του χαρακτηρισμούς του πατρινοτικού συμβούλιου. Κυρίως, όμως, 10 χρόνια προ της «Δίκης των Εξί», κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο, ο τότε ταγματάρχης *Χατζηανέστης* είχε δις ζητήσει την παραδειγματική τιμωρία τού – μετέπειτα αρχιδιώκτη των υπόδικων του 1922 – *Θεόδωρου Πάγκαλου*, του ανθρώπου που κίνησε όλα τα νήματα για την εξόντωσή τους. (Τη δεύτερη φορά, μάλιστα, τον είχε χαρακτηρίσει “εγκληματία πολέμου”, δεδομένου του ότι ο τότε νεαρός υπολοχαγός είχε επιβάλει μαζικές εκτελέσεις αιχμαλωτισθέντων τουρκαλβανών χωρικών, επειδή κάποιος εξ αυτών είχαν προβάλει αντίσταση στον προελαύνοντα ελληνικό στρατό.) Η γνώση όλου αυτού του πολύπλευρου πλαισίου γύρω από τη «Δίκη των Εξί» απαιτούσε έρευνα και προσπάθεια ασύγκριτα μεγαλύτερη από ό,τι είχα κάνει σε οποιοδήποτε άλλο έργο μου».

ΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ
Ο εθνικός διχασμός και η κορύφωσή του. Η Δίκη των «Εξί». Εξίλασμός ή δικαστικός φόνος?
Εκδόσεις Πατάκη, 2022
σελ. 304, τιμή 15,50 ευρώ

«Η “Δίκη των Εξι” έγινε όχι απλώς από πολιτικούς αντιπάλους, αλλά ορκισμένους εχθρούς των υπόδικων. Ουσιαστικά ο ένστολος βραχίονας της μιας παράταξης δικάζε την πολιτική ηγεσία και τον αρχιστράτηγο της άλλης» εξηγεί ο Θανάσης Διαμαντόπουλος

γές της άνοιξης του 1915 είναι ενδεικτική».

Αποτελεί ο Δικασμός από τη στιγμή της επικράτησής του και εντεύθεν ένα αδιαπέραστο πλαίσιο που ορίζει (και περιορίζει) πολιτικές αποφάσεις και συμπεριφορές κατά την επόμενη εικοσαετία;

«Κυρίως η “Δίκη των Εξι”, αλλά και άλλες μνήμες ασφαλώς, που δημιούργησαν παραταξιακή ταυτότητα και συνείδηση, συνδέονται με όλες τις νέες αναζωπυρώσεις του Διχασμού έως το τέλος του Μεσοπολέμου. Κυρίως με τις “αντίρροπες εκτελέσεις” του 1935. Αλλά και με την αδυναμία για ομαλή λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος όλη αυτήν την περίοδο».

Εωλη κατηγορία, δικαστικός φόνος από τη μια πλευρά, κατευνασμός των παθών, εκτόνωση, καθαρτήρια τιμωρία από την άλλη. Τόσο ο χαρακτήρας της δίκης όσο και η αιτιολόγησή της τεκμηριώνονται πειστικά στο βιβλίο σας. Ήταν άραγε δυνατός ο εξιλασμός της Μικρασιατικής Καταστροφής χωρίς θύματα;

«Χωρίς αιματοχυσία – άλλωστε τα πολιτικά λάθη και της παράταξης που είχε την ευθύνη της διακυβέρνησης την περίοδο 1920-22 ήταν κραυγαλέα – ούτε κατευνασμός ούτε “σασμός” μπορούσε να υπάρξει. Ο Βενιζέλος (που το 1922 δεν επέδειξε ιδιαίτερο ζήλο να σώσει τους πολιτικούς αντιπάλους του) έλεγε αργότερα πως για τον σκοπό αυτόν του κατευνασμού θα αρκούσαν οι εκτελέσεις του Γούναρη και του

Χατζηανέστη – παρότι ο τελευταίος, αρχιστράτηγος της τελευταίας στιγμής, ακραία τυπολάτρης ασφαλώς και εκτός τόπου και χρόνου, ακόμη και αν έσφαλε μεταφέροντας δυνάμεις στη Θράκη, φαίνεται να έχει πολύ μικρότερες ευθύνες από τον προκάτοχό του, που πήγε μάρτυρας κατηγορίας αλλάζοντας παράταξη. Ωστόσο, ίσως θα ήταν καλύτερο να είχε επιβληθεί η γραμμή του Πάγκαλου και να είχαν γίνει κάποιες εξιλασθήριες εκτελέσεις χωρίς δίκη, παρά να γίνει αυτή η δίκη-παρωδία, ανεξίτηλο στίγμα στον νομικό πολιτισμό της χώρας, όπου οι οκτώ υπόδικοι καταδικάστηκαν ακόμη και για πράξεις ή παραλείψεις της κυβέρνησης *Δημητρίου Ράλλη*, της οποίας οι επτά εκ των οκτώ δεν ήταν καν μέλη».

Αντιστρέφοντας τα δεδομένα, σε μια υποθετική Μικρασιατική Καταστροφή την οποία θα χρεωνόταν μια κυβερνώσα βενιζελική παράταξη, οι αντιβενιζελικοί θα είχαν οργανώσει μια αντίστοιχη δική τους δίκη με παρόμοια χαρακτηριστικά και παρόμοια έκβαση;

«Με υποθέσεις δεν γράφεται η Ιστορία. Οι αντιβενιζελικοί, βέβαια, ήταν πιο μετριοπαθείς και φύσει πιο λεγκαλιστές. Είδαμε όμως πως και αυτών το 1935 τα γεγονότα τους ξέφυγαν, έγιναν δε εκτελέσεις αντεκδίκησης για το 1922, παρότι και ο πρωθυπουργός *Παναγής Τσαλδάρης* αλλά ακόμη και ο πτέραρχος *Ρέππας* που επέβαλε τις θανατικές ποινές προσπάθησαν να αποτρέψουν τις εκτελέσεις. Πάντως, τότε πίεζε γι’ αυτές ένας πρώην βενιζελικός: Ο *Γεώργιος Κονδύλης*...».

Εισαγωγικά στη μελέτη σας θέτετε το περίγραμμα του Διχασμού καταγράφοντας τα προσωπικά, πολιτικά, κοινωνιολογικά αίτια. Παρά το ότι στην εποχή της έλαβε προσωπικά χαρακτηριστικά, θα πρέπει να τονιστεί ότι αντικατοπτρίζει ευρύτερες τάσεις της ελληνικής κοινωνίας.

«Το προσωποκεντρικό υπόστρωμα του Διχασμού είναι αδιαμφισβήτητο. Ωστόσο, στην αρχική έκρηξη του μπορούμε να εντοπίσουμε τη σύγκρουση όχι μόνο δύο διαφορετικών εκδοχών εθνικισμού και μεγαλοϊδεατισμού, αλλά και δύο διακριτών κοινωνικών υποκειμένων: της Ελλάδας του εμπορίου, της ναυπλίας, γενικότερα της εξωστρέφειας και των ανοικτών πνευματικών και οικονομικών οριζώντων από τη μια, της Ελλάδας της εσωστρέφειας, της παράδοσης και της αυτοπεριχαράκωσης από την άλλη. Ειδικά η εκλογική γεωγραφία στις εκλο-